

Gud, den Treenige, SB

Filioque, SB

"Känner ni prästen Wolferinus?" J Diestelmann

Vi tror och lär: Om kyrkogemenskap

[\[Register\]](#) [\[Årgångar\]](#) [\[Föregående nr\]](#) [\[Nästa nr\]](#)

Gud, den Treenige

Predikan på Heliga Trefaldighets dag 1999 i S:t Pauli förs. Text: Matt. 28:18-20.

I dagens text möter vi orden ”i Faderns och Sonens och den Helige Andes namn.” De orden använder vi ofta i kyrkan. Vi både inleder och avslutar högmässan med dem. Vi tillber och lovsjunger också Gud med orden: ”Ära vare Fadern och Sonen och den Helige Ande.” Dessa treenighetsformler får aldrig bli tomma fraser för oss.

Vi har i dag på Heliga Trefaldighets dag tillsammans och växelvis läst den gamla, mäktiga athanasianska trosbekännelsen, som djupt och ingående talar om Treenighetens mysterium. ”Detta är den allmänliga kristna tron, att vi dyrkar en enda Gud i tre personer och tre personer i en enda Gud”, sägs det där. Tre-i-en och en-i-tre – sådan är Gud. Detta höga mysterium är omöjligt att fatta och utforska med förnuftet, men fullt möjligt att omfatta med tron.

Att Gud är treenig är inget som torra och verklighetsfrämmande teologer har hittat på, utan det är vad Gud själv uppenbarar om sitt väsen i den Heliga Skrift. Bibeln talar genomgående om Gud som tre personer. Och den framställer det aldrig så, att Gud likt en skådespelare växlar mellan tre olika roller och ibland uppträder som Fadern, ibland som Sonen och ibland som Anden. De tre personerna existerar självständigt, de finns där var för sig. Men samtidigt låter oss Skriften överallt tydligt förstå, att Gud inte är tre gudar, utan en. Kristendomen är som bekant strängt monoteistisk, dvs. den bekänner sig till tron på enda Gud. Polyteism, att dyrka flera eller andra gudar, är i Bibeln ren avgudadyrkan och ett avskyvärt kätteri. Gud, den ende, är hel och odelbar. Den gudomliga naturen är inte, och kan inte vara, splittrad i tre delar, så att de olika personerna äger var sin tredjedel av den. I stället är det så, att varje person i den heliga Treenigheten helt och fullt äger den enda gudomliga natur som finns, och att var och en av dem i lika hög grad är den ende sanne Guden.

Detta är kort Skriftens lära om treenigheten. Den är i dag i

förfärande utsträckning förnekad eller förvisad till kyrkans arkiv av numera övergivna läror. Det predikas sällan om den. Många har i praktiken antingen övertagit Jehovas Vittens syn, att endast Fadern (Jehova) är Gud i egentlig mening, eller så menar man att treenighet är bara ett sätt att betrakta Gud från tre olika sidor. Därmed är treenighetens mysterium enkelt och behändigt löst.

Många anser i dag att den gamla treenighetsläran bara är teologiska spetsfundigheter utan praktisk betydelse för den kristna tron. Kanske har också någon som lyssnat så här långt till dagens predikan i sitt stilla sinne tänkt: Vad har egentligen det där mystiska och konstiga med tre-i-en och en-i-tre för betydelse för mig mitt i alla mina konkreta dagliga bekymmer och problem?

Svaret är att det faktiskt har en alldeles enorm betydelse både för vårt dagliga kristna liv och för vår salighet. Ty är inte Gud treenig, så finns helt enkelt ingen kristendom och ingen frälsning. Det är just därför som den athanasianska bekännelsen slutar med de högst allvarliga orden: ”Detta är den allmänliga kristna tron. Den som inte troget och fast tror den, kan inte bli salig.”

Allt i den kristna tron bygger på Gud, den Treenige, och hans gärningar. Det visar inte minst dagens predikotext, som lär oss följande om Gud.

1. Den Treenige är försoningens och förlåtelsens Gud

”Mig är given all makt i himmelen och på jorden.” Så börjar Jesus sin missions- och dopbefallning. Vad är det för makt han talar om? Som Guds Son av evighet har han ju alltid haft all makt. Han är allsmäktig på samma sätt som Fadern och Anden. Som människa har han också hela tiden haft del av denna makt, även om han bara korta stunder lät den glimma fram under sitt jordeliv. Är det endast denna allmakt, som han här påminner oss om att han har?

Knappast är det så. Jesus talar om en makt som *”är given”* åt honom. I de orden ligger det något särskilt. Vi skall komma ihåg, att han säger dem efter sin uppståndelse och strax före sin himmelfärd. Efter hans tid av förnedring och lidande, kommer nu en tid då han enligt Skriften upphöjs och förhärligas av Fadern. Det börjar med hans segerrika uppståndelse på tredje dagen. Sedan upphöjs han ytterligare, när han far upp till himmelen och anvisas platsen på Faderns högra sida. Vad innebar denna upphöjelse alltifrån uppståndelsen? Den innebar, att makten att förlåta och rättfärdiggöra syndare en gång för alla läggs i Jesu händer. När Fadern på Påskdagen uppväckte Kristus, så står det uttryckligen i Rom. 4:25, att det skedde *”för vår rättfärdiggörelses skull”*. På

liknande sätt står det i Apostlagärningarna: *"Våra fäders Gud har uppväckt Jesus... Honom har Gud upphöjt som hövding och frälsare, för att ge omvändelse och syndernas förlåtelse åt Israel"* (Apg. 5:30, 31). Genom att uppväcka Kristus förkunnade Gud att Jesus hade segrat över all synd och död och att hans offer på Golgata var mottaget som en fullkomlig lösepenning. Jesus upphöjs som den store översteprästen och ges all makt att för tid och evighet förlåta synder.

Låt oss ett ögonblick se lite närmare på bakgrunden till denna stora händelse. Guds rättfärdighet kräver alltid att hans heliga och goda lag skall hållas och att all synd måste dömas och straffas. Denna rättfärdighet hör till Guds väsen. Därför reagerar han med helig vrede mot allt vad synd och ondska heter. Men samtidigt ser vi av Skriften att Gud är kärleken, som vill förlåta och förbarma sig över syndare. Hur går det ihop?

Detta, som vi uppfattar som en slags konflikt mellan två egenskaper hos Gud, får sin underbara lösning i det gudomliga försoningsverket. Sonen sändes hit till jorden för att försona våra synder, för att bli *"Guds lamm, som tar bort världens synd"* (Joh. 1:29). Så var det från början bestämt i den heliga Treenighetens rådslag. Det var den gudomliga kärlekens väg att frälsa oss människor, fallna och fångna i synd och död.

Jesus uppenbarar alldeles särskilt att den Treenige är försoningens och förlåtelsens Gud. I försoningsverket handlade Gud på ett mycket sällsamt sätt, så att varken hans rättfärdighet eller kärlek behövde stryka på foten. Rättfärdigheten kräver lagens uppfyllelse. Kristus blev människa, gick in under lagen och höll den till punkt och pricka i vårt ställe. Rättfärdigheten kräver straff. Kristus bar straffet i vårt ställe. På korset gick han in under Guds vrede och dom och dog för oss. Han har helt och fullt betalat vår stora skuld inför Gud. Och när nu Gud förlåter oss, så sker det inte genom att han blundar för synden, slätar över och ser mellan fingrarna. Han förlåter rättfärdigt – för Kristi skull, som har sonat synden och är rättfärdig i vårt ställe. Därför heter det också så stort och starkt att Gud är *"trofast och rättfärdig, så att han förlåter och renar oss från all orättfärdighet"* (1 Joh. 1:9). Och aposteln Paulus säger, att Gud verkade försoning genom Jesus, *"för att vi skulle veta, både att han själv är rättfärdig och att han gör den rättfärdig som tror på Jesus"* (Rom. 3:26).

Så utgår den Treeniges förlåtelse alltid från den uppståndne och upphöjde Kristus. Han har för sitt heliga offers skull fått makten att förlåta och rättfärdiggöra. Just *"därför"*, för denna hans makts skull, skall vi gå ut i hela världen och göra alla folk till lärjungar,

säger Jesus. Detta är missions- och dopbefallningens utgångspunkt och skälet till att det är så viktigt att nå ut i hela världen med evangeliet om försoningens och förlåtelsens Gud.

2. Den Treenige vill möta oss till frälsning i dopet

Försoningens och förlåtelsens Gud är också nådemedlens Gud. Den Treenige vill handla med oss genom bestämda medel, för att vi säkert skall veta var och hur vi möter honom som har all makt att förlåta och frälsa.

I vår text har vi Jesu instiftelse av dopet som ett nådemedel intill tidens slut. Dopet är porten in i Guds rike, såsom Jesus sade till Nikodemus under deras nattliga samtal: *”Om en människa inte blir född av vatten och Ande, så kan hon inte komma in i Guds rike”* (Joh. 3:5). Vi döps med vatten *”i Faderns och Sonens och den Helige Andes namn.”* Redan i porten till Guds rike möts vi således av den Treenige.

När prästen döper, så står hela Treenigheten bakom honom. I själva verket är det Gud själv som döper. Sonen är där och förlåter, renar och rättfärdiggör med den makt som blivit honom given. I dopet delar han ut den nåd och förlåtelse som han så dyrt förvärvat åt oss. Fadern är där. Han upptar den som renas i dopet och gör honom eller henne till sitt eget barn. Vi får i dopet *”barnaskapets Ande, i vilken vi ropar: Abba, Fader!”* säger aposteln (Rom. 8:15). Och Anden är också där och föder oss på nytt, ty det står att dopet *”är ett bad till ny födelse och förnyelse i helig Ande”* (Tit. 3:5). Vi blir *”ett tempel åt den helige Ande”* (1 Kor. 6:19). Allt detta skänks oss i dopet för att gripas av trons tomma händer. Så rycks vi ur syndens och djävulens våld och blir kristna, Jesu lärjungar och Guds barn. I Lilla katekesen sammanfattar Luther alltsammans kort och fint så: *”Dopet verkar syndernas förlåtelse, befriar från döden och djävulen och ger evig salighet åt alla som tror det.”*

Dopet har all sin frälsande kraft från den heliga Treenigheten. Därför är ett dop, där Treenigheten förnekas inget dop hur mycket man än i liturgin använder sig av uttrycken Fader, Son och Ande. Ty där dessa ord ges en annan betydelse än de har i Skriften, blir dopet bara en tom och kraftlös ceremoni. En kyrka som inte bekänner sig till det att i var och en av de tre personerna bor *”gudomens hela fullhet”* (Kol. 2: 9) är inte längre någon kristen kyrka. Hon dyrkar en annan Gud än Skriftens.

Till ett rätt dop hör alltid kristen predikan och undervisning enligt Jesu ord *”lär dem att hålla allt vad jag har befallt er”*. Till det lärande som skall ske i samband med dopet – för vuxna före och

för spädbarn efter – hör alldeles särskilt läran om att Gud är treenig och att vår frälsning helt är beroende av att Fadern är Gud, att Kristus är Gud och att Anden är Gud.

Hela livet måste vi bevara denna tro som vi är döpta till. Hela livet skall vi också hämta himmelsk tröst och ständigt ny kraft av dopets evangelium, som alltid och oförändrat står kvar för oss syndare som den Treeniges öppna famn och porten in i himmelriket.

3. Den Treenige är oss nära alla dagar

I dopet kommer Gud oss nära och omsluter oss på alla sidor. Jesus säger: *”Se, jag är med er alla dagar intill tidens ände”*. Och där han är, där är alltid hela Treenigheten närvarande. Jesus är med oss här och nu i dag, i morgon och alla dagar – lyckliga såväl som tunga och svåra. Han är med oss i döden och bär oss över gränsen in i evigheten. Han är med oss hela vägen – ända hem till Faderns boningar, där han har berett oss rum. Det är stort och viktigt för oss att i vårt dagliga liv med alla dess bekymmer veta att så är det.

Men det finns utöver detta ett alldeles särskilt skäl till att Jesus just här påminner om att han alltid är med de sina. Uppdraget att göra alla folk till lärjungar är nämligen ett mycket stort och krävande uppdrag, som kyrkan har fått. När vi går in i den uppgiften, kan det vissa tider kännas mycket svårt, ja, nästan lönlöst. Resultatet av våra böner och mödor verkar ofta vara förkrossande litet, medan ogudaktighet och villfarelser av alla de slag bara växer och frodas överallt. Vi är måna om att föra ut det sanna evangeliets lära enligt Skriften, men få eller ingen bryr sig om den. Vi får inte sällskap av många. Modlöshet och misströstan smyger sig på.

Att det tidvis skulle kännas så här, var Jesus väl medveten om. Där man är trogen Kristi Ord och uppdrag går inte allt som smort. Vi möter motgångar och svårigheter i en värld som inte alls vill höra om den Treenige och låta frälsa sig. Vi anfäktas och frestas att ge upp. Det är just därför som Jesus ger oss det stora löftet: *”Se, jag är med er alla dagar intill tidens slut.”* Hur väl behöver vi inte detta ord! Vi kan tröttna och dra oss undan. Men då har vi inte längre del i det stora löftet. Och det är något av det värsta som kan hända oss. Låt oss därför fortsätta att bedja, arbeta, och vittna om den Treeniges väldiga gärningar. Än finns tid att så ut den ädla säden, döpa och undervisa. Och när vi gör det, skall vi ständigt återvända till detta att vi inte är ensamma. Han är med oss! Han, inte vi, är missionens Herre. Han, inte vi, bär det yttersta ansvaret för Guds rikes tillväxt i varje tid. Han, inte vi, kan frälsa, uppväcka tro på evangelium och föda på nytt. Allt sådant hör den Treenige till. Men vi kallas att vara hans utsända tjänare, redskap i hans

hand. Det är vår stora uppgift till tidens slut. Amen.

S.B.

[Lutheranen 2/1999]

Filioque

Det latinska ordet i rubriken betyder ”och av Sonen”. Det är ett ord som ställde till ett väldigt rabalder under slutet av det första årtusendet och var en av anledningarna till ”den stora schismen” år 1054, då den romerske legaten/kardinalen och patriarken i Konstantinopel ömsesidigt bannlyste varandra. Man brukar säga att kyrkogemenskapen mellan Rom och Konstantinopel härigenom definitivt bröts, att ”den odelade kyrkans” tusenåriga period tog slut och vi fick två kyrkor: den grekisk-ortodoxa och den romersk-katolska. Det är dock en sanning med modifikation. Någon tusenårig odelad period har aldrig funnits. Kyrkan splittrades tidigt på grund av olika villfarelser som dök upp. Motsättningarna mellan östlig och västlig kristendom, särskilt ifråga om synen på Anden och på påvens primat, går också mycket långt tillbaka. Kyrkogemenskapen mellan Rom och Konstantinopel var faktiskt bruten flera gånger långt före ”den stora schismen”, sammanlagt i minst två hundra år.

I den nicenska trosbekännelsen – vars innehåll går tillbaka på det kända kyrkomötet i Nicea 325, där läran om Kristi gudom starkt försvarades mot arianismen – gjordes i Spanien (i den mozarabiska liturgin) ett tillägg år 589 (konciliet i Toledo). Ursprungligen stod det i den nicenska bekännelsens 3:e artikel: ”den Helige Ande, Herren och livgivaren, som utgår av Fadern”. Nu lade man till ”och av Sonen”. Så småningom började denna version att användas i mässan också i Frankrike och spreds sedan till övriga västländer. Om detta tillägg utbröt förbittrad strid mellan öst- och västkyrkan. Den stridbare patriarken Fotius i Konstantinopel angrep hårt ”filioque” under 800-talet. Östkyrkan godkände aldrig detta tillägg utan såg det – och ser det än i dag – som en symbolförfälskning och något heretiskt. Nicenum används i ortodoxa kyrkan, men endast i sin ursprungliga form.

Filioque-striden var både komplicerad och djupt tragisk. Man kan fråga sig om det ursprungligen verkligen fanns en läroskillnad här eller om det var en schismatisk ordstrid, ett sökt skäl att bryta en ändå spänningsfylld gemenskap, som sedan utvecklades till en skillnad i läran. Frågan om ”filioque” är fortfarande aktuell i ekumeniska sammanhang. En del västkyrkor vill ta bort tillägget för att närma öst och väst till varandra. Den gamla bannlysningen

upphävdes formellt 1965. De båda kyrkorna erkänner nu varandra som systerkyrkor utan att därmed kyrkogemenskap har upprättats. Rom och Konstantinopel försöker försiktigt närma sig varandra. Den 29 juni 1995 möttes påven Johannes Paulus och patriarken Bartolomaios I i Rom. Båda reciterade tillsammans den nicenska trosbekännelsen – utan ”filioque”.

Varför gjordes egentligen tillägget med ”filioque”? Det är väl lite oklart, men sannolikt var det för att ytterligare understryka Sonens väsenslikhet med Fadern, och för att det harmonierade väl med de efterföljande orden om Anden: ”på honom som tillika med Fadern och Sonen tillbedes och äras...” Det var för övrigt i sig inget uppseendeväckande med smärre lokala variationer av trosbekännelsen i liturgin. Sådana förekom både i öst och i väst.

Somliga menar nu att just detta tillägg aldrig borde ha gjorts, eftersom en helt onödig klyfta därigenom kom att skapas inom kristenheten. Men teologiskt och i sak var formuleringen att Anden utgick från Fadern ”och Sonen” inget nytt i kyrkan. Det hade sagts flera hundra år innan och stod också i den athanasianska trosbekännelsen, som är en sammanfattning av den gamla kyrkans treenighetslära och kristologi. Då väckte, vad vi vet, orden inga särskilda reaktioner, utan tycks ha varit allmänt accepterade.

Detta hör emellertid historien till (som naturligtvis är en viktig bakgrund). Frågan i dag är: Skall vi stryka ”filioque”, när vi i mässan använder den nicenska trosbekännelsen? Det skulle vi i och för sig kunna göra, ty det är ju inte fel att säga att Anden utgår av Fadern. Men en sådan strykning nu skulle uppfattas som att vi ändrat oss och inte längre tror att Anden också utgår från Sonen. Ty det gör han enligt Skriften. Allra tydligast framgår det av Joh. 15:26 där Jesus säger: *”När Hjälparen kommer, som jag skall sända er från Fadern, sanningens Ande, som utgår från Fadern, då skall han vittna om mig”* (jfr även Joh. 16:7). Anden sänds eller utgår både av Fadern och Sonen. Bibeln talar också om Faderns Ande (Matt. 10:20) och om Sonens Ande (Gal. 4:6). Anden är lika mycket Gud som Fadern och Sonen och skall äras och tillbedjas på samma sätt. Den ortodoxa kyrkan säger i regel att de tre personerna inbördes är jämställda och att var och en är lika mycket Gud. Men man kan ändå inte komma ifrån intrycket att både Sonen och Anden på något sätt är underordnade Fadern som gudomens enda källa. De beskrivs gärna med ett uttryck från Tertullianus som ”Faderns två händer”. En felaktig underordning lärdes av bl.a. Origenes (185-251), en kyrkofader som måhända har påverkat östkyrkan även i detta avseende. Om man verkligen med Skriften ser de tre personerna som helt jämställda borde inte uttrycket

”utgår av Fadern och Sonen” vara något större problem.

Skillnaden mellan lutherska kyrkan och den ortodoxa är inte begränsad till den speciella frågan om ”filioque”. Den romerska och den ortodoxa kyrkorna betraktar sig i dag som systerkyrkor, och det är de i hög utsträckning. De är som tvillingsyskon uppväxta på olika håll. Jungfru Maria åkallas t.ex. lika mycket i den ortodoxa kyrkan, om inte mer, som i den romerska. Mycket av det som skiljer oss från Rom skiljer oss också från den ortodoxa kyrkan. Lutherdomens grundpelare Skriften allena, Nåden allena och Tron allena förkastas av dem båda. Den ortodoxa kyrkan förlitar sig inte på någon påve vid sidan om Skriften, utan i stället på Andens ledning genom ekumeniska koncilier. Det finns ingen rättfärdiggörelse av nåd genom tron allena. Ortodoxa kyrkan präglas liksom den romerska av synergism i synen på omvändelsen. Frälsning är att vandra på de olika stadierna av gudomliggörelsens väg.

S.B.

[Lutheranen 2/1999]

”Känner ni prästen Wolferinus?”

Av Jürgen Diestelmann. Ur Brüdern-Rundbrief Nr 10/1994 (St. Ulrici-Brüdern, Braunschweig)

Om någon frågar er: ”Känner ni prästen Wolferinus?” så kommer ni säkert svara ”Nej!” För ni kan ju inte alls känna honom. Han är nämligen redan död, sedan mer än 400 år tillbaka. Ändå har ni nog säkert mött honom, i vart fall i hans uppfattningar och övertygelser. Dessa lever öppet och outrotligt kvar. De flesta som i dag för dem vidare menar t.o.m. att de företräder Luthers inställning, fast det bara är fråga om prästen Wolferinus mening. Genom att läsa följande utläggning kommer ni kanske bara av hans namn att tänka på sådana människor. På slutet kommer jag därför att än en gång fråga er: ”Känner ni prästen Wolferinus?”

Vad handlar det om? Wolferinus var präst i Luthers födelse- och senare dödsort Eisleben. Att reformatorn just därifrån fick höra en prästs avvikande övertygelse var särskilt smärtsamt för honom. Wolferinus företrädde nämligen denna mening: ”Sakramentet är bara sakrament som fullbordad handling.” Därför – så resonerade han – behöver man inte bekymra sig, om det efter nattvardsgången skulle finnas kvar något av det välsignade brödet och vinet. Han menade tvärtom att det var ”svärmeri”, ”avskyvärt” och ”onaturlig okunnighet” att påstå, att konsekrerat bröd och vin, som blivit över efter fullbordad nattvardsgång, fortfarande var sakrament. Det

överblivna brödet och vinet är bara bröd och vin, som om det aldrig hade träffats av Kristi välsignelseord. Luther blev förfärad över denna inställning och bemötte den i två skarpt formulerade brev. Han förebrådde Wolferinus med följande ord:

Varifrån har du fått denna din besynnerliga fräckhet som gör att du inte avhåller dig från att handla så uppenbart illa? Du borde ha förstått, att det är skandalöst, när du blandar det överblivna vinet och brödet (som du säger) med vanligt vin och bröd. Vems exempel följer du då? Du inser uppenbarligen inte vilka farliga frågor som du tar upp, när du i ditt omåttligt höga förnuft hävdar att sakramentet upphör med utdelandet, med givandet och tagandet. Vill du kanske att man skall hålla dig för en zwinglian? Jag är böjd att tro att du redan har insjuknat i en sådan zwingliansk galenskap.

När prästen Wolferinus därefter ville urskulda sig, varvid han också återopade en lärd teologiprofessor som stöd för sin mening, skrev Luther ett andra, ännu tydligare, brev till honom. I det heter det:

Vad ni uppnår med detta är att ni hålls för att överhuvudtaget inte ha något sakrament mer. Ty när en sådan förkortning av sakramentet sker, följer med nödvändighet att efter de uttalade eller sjungna orden (konsekrationen), som är den förnämsta och mäktigaste handlingen i sakramentet, undfår ingen Kristi kropp och blod... Det frambesvärjer otaliga samvetsbekymmer och frågor i all oändlighet.

Därmed hade Luther avslöjat den svaga punkten i prästen Wolferinus åskådning. När denne nämligen bedyrade: ”Sakramentet är bara sakrament som fullbordad handling”, hade han helt glömt (eller medvetet undertryckt?), att en väsentlig del av den av Kristus med orden ”Gör detta till min åminnelse” instiftade nattvardshandlingen är uttalandet av de ord som Herren därvid själv uttalade. Prästen säger eller sjunger dem vid nattvardsfirandet i Kristi ställe. Han gör det i Kristi namn. Instiftelseorden förblir också i prästens mun Kristi egna skapande ord. De har den verkande kraften, vilket Luther ständigt betonade. Vid ett tillfälle beskrev han dem som ”de gudomliga, himmelska, heliga orden, som Kristus i nattvarden med sin heliga mun själv talade och befallde att de skulle uttalas”. Dessa ord verkar att bröd och vin nu är Kristi kropp och blod. Man får alltså inte se dessa ords betydelse bara i deras (nog så viktiga) karaktär av förkunnelse.

Av detta följer självklart att välsignat bröd och vin alltid noga skall skiljas från det icke välsignade. Luther har om detta bl.a. uttryckligen bestämt, att bara så mycket bröd och vin skall konsekreras som vid varje nattvardsgång behövs, och att om något blir över skall det förtäras under nattvardsfirandet. Reformatorn

ville, att detta skulle iakttas med största omsorg, och det går inte att missta sig på att det för honom här rör sig om själva hjärtat i nattvardsfirandet: realpresensen, dvs. den verkliga och sanna närvaron av Kristi kropp och blod i den heliga nattvarden, genom vilken Kristus skänker sin nåd.

Sådan noggrannhet är naturligtvis inte nödvändig, om någon säger ”Sakramentet är bara sakrament som fullbordad handling”. Wolferinus och hans meningsfränder var förvisso (liksom hans företrädare i dag) beredda att medge att det från nattvarden överblivna inte utan vidare vårdslöst skulle slängas bort. Men detta ”medgivande” berodde inte på att de såg det konsekurerade som Kristi kropp och blod, utan bara på en viss ”pietet” och på att det fanns så många fåkunniga som kunde ta anstöt av ett vanvördigt förfarande med det allra heligaste.

Med vilken vördnad man – med utgångspunkt från tron på realpresensen – har umgåtts med sakramentet finns det i varje fall från den lutherska kyrkan rika vittnesbörd. Vi kan här av utrymmesskäl inte gå närmare in på det. Man så pass mycket kan vi säga, att vördnadsmomentet genomgående är teologiskt motiverat, eftersom det är en akt av fromhet inför det som Kristus välsignat. (I dag anser många att en sådan vördnad inte kan stödjas teologiskt.)

I den lutherska kyrkans bekännelse (Konkordieboken) är denna nattvardstro klart bevarad. Där heter det:

Kristi lekamens och blods sanna närvaro i nattvarden... bör helt och hållet tillskrivas Guds, den Allsmåktiges, kraft och vår Herres Jesu Kristi ord, instiftelse och ordning.*

Det betonas, att Kristi ord inte bara hade skaparmakt vid den första nattvarden, utan att de överallt är verksamma på liknande sätt,

där nattvarden firas enligt Kristi instiftelse och hans ord brukas. --- Orden uttalas av prästens mun, men genom Guds kraft och nåd och det ord, som han talar: Detta är min lekamen, välsignas de framburna elementen i nattvarden.**

Prästen Wolferinus, som glömde detta, är förvisso inget särfall. Redan under Luthers livstid ökade deras antal som sade: ”Sakramentet är bara sakrament som fullbordad handling.” Sådana människor kunde inte längre ge sina församlingsmedlemmar något klart besked om vad de egentligen tog emot ur sin prästs hand, när de gick fram till altaret för att fira nattvard i Jesus Kristi namn. I Frankfurt am Main fanns exempel på sådana präster. De undanhöll sina församlingsmedlemmar klart besked och gav dem bara det allt

överslätande svaret: Det är den kropp ”som Kristus har menat”. Till detta tog Luther, med sitt kända drastiska språkbruk, ställning, när han förebrådde dem som sade så för att de talade likt en som med munnen full av gröt bara kunde säga ”hum-hum”. Ja, den bakomliggande inställningen betecknade han som hyckleri, gycklarkonster och bedrägligt spel under täcket:

Ty det finns väl på flera orter (vilket är en tröst för mig) folk som fortsätter att lära precis som vi, men andra... tolkar orden på annat sätt. De behåller i sinnet och i praktiken sin tidigare, falska uppfattning, fast de med munnen säger att Kristi kropp och blod verkligen är närvarande i sakramentet. När nu den enkle mannen hör sådant, så går han sedan fram till sakramentet, men får likväl bara ta emot bröd och vin. Ty deras lärare ger ju inte mer och menar ju inte mer. Deras hemliga övertygelse är att Kristi sanna kropp och blod bara är andligt men inte kroppligt närvarande och bara blir mottaget i hjärtat med tron och inte kroppsligt med munnen. Ser ni inte vilket djävulskt gyckelspel som drivs med Kristi ord och hur enfaldiga hjärtan bedras och blir berövade sitt sakrament?

Därför ger Luther de om denna sak osäkra församlingsmedlemmarna rådet att begära ett klart svar från sin präst:

... Så gå eller skicka bud till honom och begär klart besked om vad det är som han räcker dig med sina händer och som du tar emot med din mun. Och lämna denna gång därhän vad man tror eller inte tror i hjärtat, utan fråga rätt och slätt, vad hand och mun här griper tag i...

Varför församlingsmedlemmarna skall fråga sin församlingspräst så, förklarar Luther på detta sätt:

Här gäller det att inte tugga gröt och säga ”hum-hum”. Man får inte lära folket: ”Tro på den kropp, som Kristus menar”... De måste sluta att mumla och i stället öppet och rent ut säga, om man med munnen tar emot enbart bröd och vin... Man skall tala om för församlingsmedlemmarna vad brödet och vinet är i sakramentet och inte sälja något osett i säcken. Ty här gäller det att inte spela under täcket och jaga möss i mörkret.

Man märker av dessa ord i hur hög grad Luther själv bekände sig till Kristi sanna kropp och blod i altarsakramentets bröd och vin och med vilket självvårdande allvar han ansträngde sig att varje enskild kristen skulle få del av den nådens och förlåtelsens visshet som skänks oss i sakramentet. Ett sådant allvarligt, självvårdande nit ligger också bakom Luthers bekännelse till elevationen, denna urgamla sed att i nattvarden, efter Kristi välsignelseord, högtidligt lyfta upp Kristi kropp och blod. Även om Luther tidvis menade, att den var ett uttryck för den medeltida mässoffersteologin, som han ända från början avvisade och bekämpade, så gav han den en annan tolkning. Elevationen fick för honom karaktär av

förkunnelse. Genom att upphöja hostian och kalken efter konsekrationen förkunnar prästen: Detta är Kristi kropp och blod, för er utgiven och utgjutet!

Men folk som prästen Wolferinus tog anstöt av elevationen och krävde att den skulle avskaffas. De avvisade i stort sett Luthers tro på realpresensen. Därför tolkades allmänt deras krav på att avskaffa elevationen som ett avståndstagande från tron på realpresensen. Luther protesterade lidelsefullt mot att elevationen inte längre brukades i Wittenbergs stadskyrka. När han blev tillfrågad om saken svarade han:

... förr än jag går med på eller tar på mig ett sådant samvete att jag måste låta bli elevationen, för att den skulle få mig att känna mig som en som mördar, korsfäster och avrättar Kristus, vill jag än hellre i dag inte bara bibehålla elevationen, utan, där det inte är nog med en, hjälpa till att införa tre, sju, tio elevationer.

Och nu än en gång den inledande frågan: ”Känner ni prästen Wolferinus?” Om ni har läst uppmärksamt ända hit och så får frågan, kommer ni säkert inte svara ”Nej!” Ty det finns också i dag – t.o.m. bland biskopar och professorer – många, som visst inte heter Wolferinus, men tänker precis som han.

Namnet Wolferinus betyder på tyska ”vargunge” eller ”liten varg”. Det påminner samtidigt om Jesu ord om vargar i fårakläder. För dem varnar Herren sin hjord. De ser så oskyldiga ut till det yttre i sina fårakläder men är ändå lika farliga som vargar. Inte bara de små utan också de stora vargarna i fårakläder – som t.ex. Jean Calvin – är ända till i dag övertygade om att de förstår Luther mycket bättre än Luther förstod sig själv. Men de misstar sig, ty på Luther och bekännelseskriterierna kan de inte åberopa sig – och ännu mindre på Jesu Kristi ord.

* SKB sid. 622 ** SKB s. 623

Översatt från tyskan av S Bergman

* * *

I de lärosamtal som vi för några år sedan förde med Evangelisk-lutherska Bekännelsekyrkan (ELBK) och Lutherska församlingen (LF) stötte vi till vår överraskning på prästen Wolferinus! Det visade sig att han hade anhängare bland dem som vi samtalade med. Vad man gjorde med det ”överblivna” var i grunden en fri sak, menade man. Det hävdades också att Luthers skarpa ord till Wolferinus inte gav uttryck för något dogmatiskt krav på att allt

som konsekrerats i mässan skulle förtäras. Hans ord hade snarare karaktären av pastoralt råd i en viss situation. Vi kunde inte hålla med om det. Wolferinus själv hade nog inte heller gjort det. Diestelmanns artikel ovan visar tydligt att Luther i allra högsta grad reagerade läromässigt och bekämpade Wolferinus som villfarande.

O Kristus, som jag nu ser i prästens hand,
Ack lös mig från alla syndens band,
O ärans konung och levande bröd,
Kom till min tröst i min yttersta nöd.

(Gammal svensk bön vid nattvardsfirande)

[^]